

# ÚČAST ÚSTAVU ÚZEMNÍHO ROZVOJE V PROJEKTECH ELLA a ODERREGIO

## ZPRÁVA O REGIONÁLNÍCH KONFERENCÍCH

*V loňském 4. čísle U&ÚR jsme informovali o česko – německém přeshraničním programu ELLA, který má přispět k lepší koordinaci územního/prostorového plánování a ke společné prevenci proti (jak se zdá) stále častěji očekávatelným povodňovým událostem v povodí Labe. Za necelý rok od té doby dospěl projekt do téměř finální fáze. Regionální pilotní projekty jsou hotovy a představeny, vyhotoveny jsou i společné mapy záplavových území i území „vzniku povodní“ – tedy kritických horních – především návětrných částí povodí, kde došlo v posledních devíti letech opakovaně k rozsáhlým srážkám. Ve vysokém stadiu zpracování je i společná česko – německá nadnárodní strategie směřující k politické reprezentaci. To jsou tedy ve stručnosti výsledky. Co se však mezitím odehrálo a pod vlivem jakých vzájemných poznatků k nim projektoví partneři dospěli?*

### **Setkání pracovních skupin a společná strategie**

Ve zcela moderní oceloskleněné budově saského Ministerstva vnitra v Drážďanech se 7. listopadu 2005 konala prezentace dosavadních výsledků všech pracovních skupin, kde bylo s potěšením konstatováno, že většina pilotních projektů je již dokončena a že se úspěšně rýsují i společné dokumenty – nadnárodní strate-

gie a mapy. „Nadnárodní spolupráce v oblasti územního/prostorového plánování a spolupráce v rámci ochrany před povodněmi má pro obě strany i pro mě osobně mimořádně velký význam“ prohlásil při krátkém vstupu saský ministr vnitra **Albrecht Buttolo**.

Dne 14. února 2006 se pak v Berlíně v masivní pruské budově Ministerstva dopravy, stavebnictví a rozvoje měst konala pracovní schůz-

ka s cílem zpřesnění textu společné Nadnárodní strategie. Ukázalo se, že problémy nejsou až tak v jejích cílech jako v obsahu jednotlivých pojmů jako územní/prostorové/závazné plánování, využití území, aktivní zóna toku apod. V tomto směru bude nutno zdokonalit slovník společných pojmů.

## **Pusta ve sněhu – Konference Szolnok (8.–11.3.2006)**

Velkým přínosem ve vzájemné informovanosti ohledně pracovních přístupů i příjemným zpestřením pro všechny účastníky byla společná konference (8.–11. 3.) v geografickém středu bájně maďarské Pusty, v devátém největším (dnes sedmdesátitisícovém) maďarském městě s pohnutou dávnou i nedávnou historií – Szolnoku.

Proč v Maďarsku, které je na hony vzdálené od povodí Labe? Podnik Povodí střední Tisy byl prozřetelně vybrán jako jeden z projektových partnerů pro své každoroční a (jak se mohli všichni zúčastnění přesvědčit) bohaté a mnohdy dramatické zkušenosti s povodněmi, které v území, kde i krutec představuje významnou terénní vyvýšeninu a záplavové území se vymezuje nikoliv na stovky metrů, ale na kilometry od koryta toku, představují docela jiný fenomén než známe u nás. Maďarští partneři nám nicméně předvedli rozsáhle rozpracovanou soustavu protipovodňových opatření. Při svém uvítání paní starostka města mj. zmínila, že Szolnok jako důležité obchodní město na solné stezce po několika válkách (včetně té poslední) povstal doslova z popela. Kromě válek však v jeho životě hrály a hrají povodně vždy klíčovou roli. Soutok mohutné Tisy s menší, ale nevyzpytatelnou řekou Zagyva přímo ve městě pod zbytky raně středověkého hradu způsoboval díky četným a dosti rychlým nástupům nejen jarních vod četné problémy. Relativně blízká návětrná strana nedalekých Karpat s vysokými srážkovými úhry leží již na území Slovenska, Ukrajiny, Rumunska a systém přeshraničních hlášení, předpovídání a modelování povodňových průtoků donedávna prakticky nefungoval, dokud jej ze své iniciativy v Zakarpatské oblasti Ukrajiny maďarští vodohospodáři nevybudovali sami. V poslední době potkaly Szolnok největší povodně v letech 1999 a zvláště pak 2001, kdy, jak jsme se na nedalekém mostě mohli sami přesvědčit, hladina v březnu překročila normál o 10,5 m a plocha inundace měřila 921,4 km<sup>2</sup>.

Maďarští odborníci nám dále vysvětlovali (a poslední den v sobotu

11.3. při exkurzi také ukázali) postupnou realizaci velkorysého plánu kombinované protipovodňové ochrany „Vasárhelyi“ založené na systému několika rozsáhlých bezpečnostních rozlivných prostorů (poldrů), které mají být dokončeny v příštím roce. Projekt vznikající ve spolupráci s orgány ochrany přírody a dalšími dotčenými ministerstvy a zahrnující také rozsáhlé programy vzdělávání, prevence a změny ve využívání území má v cílové podobě ochránit území o rozloze cca 16 000 km<sup>2</sup> se 400 sídelními jednotkami.

Většina přednášek německých a českých odborníků se týkala přístupů, rozdělení kompetencí a územních opatření v povodí Labe. Na změnu priorit přeshraniční labské spolupráce v programu INTERREG mezi saským Ministerstvem vnitra a českým Ministerstvem pro místní rozvoj z původního turistického využívání Labe na problematiku povodní po roce 2002 upozornil ve svém příspěvku **Petr Kalivoda**. Zohlednění ochrany proti povodním v novém českém stavebním zákoně uvedla **Marie Polešáková**. **Edgar Trawnicek** ze saského Ministerstva vnitra vysvětlil, že ELLA má být jen začátkem („hzenou sítí“) řady dalších dílčích přeshraničních spoluprací v protipovodňové ochraně.

V další části zástupci obou stran srovnávali na příkladě pilotních projektů různé přístupy k mapování a vyhodnocování povodňových rizik a rovněž společné výsledky v práci na Atlasu Labe, jehož mapy zachycují jak plochy povodněmi ohrožené, tak i území na horních tocích a rozvodích, jejichž charakter a využívání je mnohdy pro vznik a průběh povodní důležitý.

Odborníci ze všech tří zúčastněných zemí dále prezentovali různé přístupy k analýze, navrhování a vyhodnocování účinnosti protipovodňových opatření včetně modelování a mapování dynamiky průběhu povodní. Zaujal velmi praktický referát **Ladislava Satrapy** o komplexu protierozních a protipovodňových opatření v územních plánech obcí včetně návodu praktických postupů a rozhodnutí pro obecní samosprávu.

O mezinárodních plánech oblastí povodí a zkušenosti modelování průběhů povodňových vln na Labi v srp-

nu 2002 referoval **Václav Jirásek** z podniku Povodí Labe, který zmínil rychlé tání značných objemů sněhu v horských oblastech podporované dlouhotrvajícími a vydatnými srážkami, čímž mimoděk předpověděl situaci, která v ČR skutečně o tři týdny později nastala. O cílech celoevropské spolupráce v tomto směru na velkých tocích referoval **Hans Reiner Böhm**. Odbornou část dne uzavřel **József Váradi** příspěvkem o vývoji změn využití území v záplavových oblastech od intenzifikace zemědělství k jeho útlumu v inundačních územích, a o změnách některých těchto ploch na říční pláži. Nutno říct, že 28% zatopených ploch v Potisí nebylo nikdy obydleno.

Další den konference byl věnován prezentaci dosavadních výsledků jednání pracovních skupin (PS) projektu ELLA.

Za PS 1 referoval **Andreas Kühn** o vývoji textu Nadnárodní strategie územního plánování a preventivní ochrany před povodněmi v povodí Labe, který (přes určité problémy co do rozdílné terminologie i národních legislativ) spěje k jednotě.

**Václav Tremel** (i další zástupci odborů územního rozvoje dotčených českých krajských úřadů z PS 2 zabývajících se realizací protipovodňových opatření v regionech) informoval o projektech partnerů ELLA – českých krajů a některých německých měst. V projektech jde zejména o monitorování vymezení záplavových území a protipovodňových opatření v územních plánech obcí.

O různých stupních ohrožení území včetně oblastí vzniku povodní a jejich zakreslení do společných map přednášel **Heinz Gräfe** z PS 3 – Práce s daty.

Pánové **Knut Klutz** a **Gerold Janssen** z PS 4 – Právní a administrativní řád upozorňovali na rozdílné chápání pojmů a celkově jiné pojetí územního/prostorového plánování v jednotlivých spolkových zemích Německa a ČR a na chystané Protipovodňové směrnice Evropské unie. Německá strana se rovněž s velkým zájmem pouští do překladu nového českého stavebního zákona.

Pánové **Joachim Franke** a **Michaël Skalický** se za PS 5 – Práce s veřejností soustředili hlavně na informace o putovní (plovoucí) výstavě popisu-

jící projekt ELLA a podávající atraktivním a srozumitelným způsobem povodňovou osvětu.

Poslední den konference umožnil účastníkům „osahat si“ některá opatření prezentovaná v předchozích dnech jako součást projektu **Vasárhelyi**. Jednalo se o městské hráze s efektní zpevněnou cestou, zídka a osvětlením. Hráze představují protipovodňový a současně městotvorný a urbanistický prvek zbudovaný po četných natrženích říčních hrází roku 2001 přímo na nábřeží Tisy v Szolnoku. Dále šlo o jeden z velkorysých lužních rozlivů **Tiszarof** a nakonec maďarské „Nové Mlýny“ (čtyřikrát větší, tedy 127 km<sup>2</sup> a 253 mil. m<sup>3</sup> celkového objemu) – **Kisköre** – vodní dílo dokončené v roce 1973. V tomto případě ale nebyla původním záměrem prevence protipovodňová. Šlo spíše o závlahové, energetické, ochranné a rekreační účely.

Nutno říci, že účastníci konference měli možnost získat poznatky nejen o maďarských povodních, ale také o dalších vodních specifikách této země.

### **Regionální konference ELLA v Praze – Preventivní ochrana před povodněmi nástroji územního plánování (13.4.2006)**

Na zelený čtvrtek měla symbolicky do Prahy doplnout po Vltavě jachta s putovní výstavou o celém projektu. Vzhledem k ještě dosti zvýšeným průtokům v povodí Labe (kulminovaly asi 10 dnů před začátkem této konference) sice putovní výstava zahájena byla, ale loď vyplout nemohla.

Konferenci v pražském hotelu Diplommat zahájili povzbudivými slovy o nutnosti spolupráce a dobrých dílčích výsledcích vzájemné protipovodňové koordinace významné osobnosti obou partnerských ministerstev – náměstek ministra pro místní rozvoj **Jan Slanina**, jeho saský partner **Edgar Trawnick** a ředitel Odboru územních vazeb MMR **Petr Kalivoda**. Vedoucí představitel německé firmy garantující projekt **Peter Heiland** provedl časovou a finanční bilanci dosavadního průběhu projektu ELLA,

který již teď má 23 projektových partnerů. Informoval také o možném pokračování a rozvíjení projektu (snad ELLA 2?) v letech 2007–2013. O zákonných aspektech řízení vodního toku a prevenci záplav na české straně a zejména o nových povinnostech pořizovat plány hlavních povodí a plány oblastí povodí referoval **Jaroslav Beneš** z Povodí Vltavy. **Martin Tunka**, ředitel Odboru územního plánování MMR, informoval o územním plánování v ČR ve vztahu k řízení vodních toků, o protipovodňové prevenci a o pojištění staveb a nemovitostí v záplavových oblastech a vzájemných souvislostech vodního a stavebního zákona, jakými jsou vymezení záplavových území, aktivní zóny vodních toků a území určená k (řízeným) rozlivům vod. Čerstvě schválený stavební zákon tak mohl být jedním z jeho tvůrců zrekapitulován a okomentován. Ředitel OÚP MMR ve stručnosti „proběhl“ všechny podstatné body a novinky, které zákon přináší. Zaměřil se ale především na možné vztahy k problematice povodní, které se projevují zejména v dokumentech, jakými jsou územně analytické podklady pořizované pro kraje a obce s rozšířenou působností, zásady územního rozvoje jednotlivých krajů i různé typy územních řízení.

Poslední dopolední přednášku věnovala **Alice Vybíralová** z MMR přehledu budoucí nadnárodní spolupráce v podobných úkolech jako ELLA

v příštím programovém období EU. Jde zejména o to, že INTERREG (již bez tohoto názvu) a další programy přeshraniční spolupráce se dostanou do cíle 3 Politiky soudržnosti, a že prostor spolupráce Středovýchodní Evropa CADSES bude rozdělen na Sever (kam bude patřit i ČR) a Jih.

Následovaly prezentace jednotlivých projektových partnerů – krajů (na české straně) a měst (na straně německé), jež představily pilotní projekty, které různými přístupy a s různou podrobností posuzovaly začlenění, soulad a účinnost protipovodňových opatření v územně plánovacích dokumentacích obcí.

Konference tedy poskytla účastníkům z obou zemí seriózní přehled jak o koncepčních přístupech k protipovodňové ochraně, tak o jejím detailnějším řešení na úrovni krajů a obcí.

### **O povodni v zaplaveném povodí – 2. regionální konference „Ochrana před povodněmi na horním povodí Odry“ v rámci mezinárodního programu OderRegio (30.–31.3.2006)**

Projekt OderRegio v rámci INTERREG III B CADSES je třístrannou nadnárodní spoluprací mezi státy



náležejícími do povodí Odry. Jeho cíle jsou prakticky totožné jako u projektu ELLA. Česká republika, kde u Kozlova na Libavé Odry pramení, a na kterou připadá pouze 7 246 km<sup>2</sup>, tj. 5,9% z celého povodí, je v poněkud nezávislém postavení proti Polsku a Německu, které se neobejdou bez stále aktuálních a přesných hydrometeorologických údajů z horního povodí Odry. Že ani ono není povodní ušetřeno, mohli vidět všichni účastníci, pokud se šli projít po večerním jednání k Odře či Ostravici a zejména následující den při sledování vrchovatě naplněného vodního díla Šance.

Úvodní a uvítací projevy **Mirko Jašurka**, náměstka ostravského primátora, a zástupců partnerských ministerstev z ČR a SRN **Petra Kalivody** a **Klausa Ermera** se nesly v duchu předchozích slov. Následovaly příspěvky **Martina Tunky**, **Alice Vybíralové** a **Jaroslava Beneše** (ten současně zastupoval i nepřítomného Josefa Reidingera z MŽP). Jejich příspěvky byly velmi obdobné jako ty, jež titíž odborníci přednesli na regionální konferenci programu ELLA v Praze 13. dubna t. r.

Také v rámci tohoto projektu vznikají tematické mapy za účelem posouzení rizik a vypracování nadnárodních strategií. **Jürgen Neumüller** z firmy INFRASTRUKTUR & UMWELT, která je stejně jako v ELLA odborným garantem projektu, představil celkem 8 hotových nebo rozpracovaných map analyzujících situaci v povodí a nabízejících již určitou koncepci řešení. Jde o následující mapy:

1. Využití území

2. Vodní hospodářství

3. Nebezpečí povodní

4. Potenciál škod

Připravují se další mapy:

5. Regionální strategie

6. Plánovací nástroje

7. Koncepce územního plánování pro prostor Odry

8. Akční program

Výpočtovou metodu optimální varianty, která minimalizuje náklady na protipovodňová opatření a současně i rizika, a která byla aplikována na moravskoslezském úseku Odry, vyvinuli kolegové **Pavel Fošumpaur**, **Ladislav Satrapa**, **František Čihák** a **Martin Horský** na ČVUT v Praze.

Projekt Plzeňského kraje zpracovaný v rámci projektu ELLA a analyzující protipovodňová opatření v ÚPD obcí představil zpracovatel **Michal Hadlač** z Institutu regionálních informací v Brně.

Činnost regionálních úřadů a institucí v získávání informací a tvorbě protipovodňové koncepce (a v den konference i zcela aktuálních operativních opatřeních při vlastní povodni) na působivých prezentacích zahrnujících četné zkušenosti z povodní roku 1997 popsali **Zdeněk Blažek** z ČHMÚ v Ostravě, **Hynek Orság** z OŽPaZ Moravskoslezského kraje, náměstek ostravského primátora **Mirko Jašurek**, **Petr Březina** a **Břetislav Tureček** z Povodí Odry.

Poslední tři příspěvky patřily polským kolegům, kteří rovněž vysvětlili své metody a přístupy monitoringu ochrany před povodněmi a program stavebních protipovodňových opatření.

Posledním (a pravděpodobně nejzajímavějším) z nich byl referát **Stanislawa Dendewicze** o budování soustavy dvou rozsáhlých záchytných suchých nádrží na Odře mezi severním cípem hranice ČR u Bohumína a městem Racibórz, z nichž první, „Polder Buków“, byla již o záchytném objemu 30–50 mil. m<sup>3</sup> vody realizována v roce 2002. Další a rozsáhlejší polder, „Racibórz Dolny“ o ploše 21,3 km<sup>2</sup> a objemu cca 123,8 mil. m<sup>3</sup>, by měl být postupně budován zejména v následujícím desetiletí, neboť jde o nivu s obytnou zástavbou. Velkorysé řešení však bere ohled i na další, zejména krajinářské, aspekty území.

## Závěr

Z přehledu uvedených konferencí vyplývá nyní již opravdu koncepční a strategický přístup jak v povodňové prevenci, tak i při vzniku povodní, přístup k vzájemné informovanosti a modelování průtoků a průběhu povodní. Je tedy naděje, že příští větší povodně, které mohou přijít kdykoliv, již bez ohledu na svůj objem a intenzitu, nemusejí přesto znamenat to, co ty nedávno minulé.

Další konference v rámci projektu OderRegio se uskuteční v listopadu ve Frankfurtu nad Odrou a závěrečná konference projektu ELLA, včetně účasti významné politické reprezentace, 4. – 6. prosince 2006 v Drážďanech. Bližší informace najdete na [www.ella-interreg.org](http://www.ella-interreg.org) a na [www.oderregio.org](http://www.oderregio.org).

*Ing. Igor Kyselka, CSc.  
Ústav územního rozvoje*